ਬਾਸਲਿੰਗੱਪਾ

ਬਨਾਮ

ਮੁਦੀਬਸਪਾ

(2019 ਦੀ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਨੰ. 636)

09 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2019

[ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਕੇ.ਐਮ. ਜੋਸੇਫ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1981 - ss.118(a), 138 ਅਤੇ 139 - ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਮਾਮਲਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ 6,00,000/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੈਂਡ ਲੋਨ ਦਿੱਤਾ - ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ 27.02.2012 ਨੂੰ 6 ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੈੱਕ ਦਿੱਤਾ। ,00,000/- ਪਰ ਇਹ ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ 01.03.2012 ਨੂੰ 'ਫੰਡਸ ਇਨਸਫੀਸ਼ੀਐਂਟ' ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ - ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਐਕਟ ਦੇ 138 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ - ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ. ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਸਾਲ 1997 ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ 8,00,000/- ਰੁਪਏ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਨਗਦ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਝੌਤੇ ਲਈ 4,50,000/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ - ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ 2009 ਤੋਂ ਨਵੰਬਰ, 2011 ਤੱਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਹੋਰ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੇ - ਅਪੀਲ 'ਤੇ, ਰੱਖੀ ਗਈ: ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ 8,00,000/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਦਰਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਨਗਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਰੁਪਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। 4,50,000/- - ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਦੌਰਾਨ, ਉਸਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ 6,00,000/- ਰੁਪਏ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਾਰੇ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ - ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਸਬੂਤ

ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, 18 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ,00,000/- ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ - ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੀ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਸਬੂਤ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵਿਤ ਬਚਾਅ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ 'ਤੇ ਬੋਝ ਬਦਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ - ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ, ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸਨ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਸਥਿਰ - ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ

ਆਯੋਜਤ: 1. ਧਾਰਾ 118(ਏ) ਅਤੇ 139 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਹੁਣ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਗਿਣਾਏ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਕਰਦੀ ਹੈ: -

(i) ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਚੈਕ ਦੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਕਿਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਸੀ।

(ii) ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਨਾ ਇੱਕ ਖੰਡਨਯੋਗ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਬਚਾਅ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਹੈ।

(iii) ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ, ਦੋਸ਼ੀ ਲਈ ਉਸਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਖੁੱਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਬਚਾਅ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼

ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(iv) ਇਹ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿਚ ਗਵਾਹੀ ਬਕਸੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਧਾਰਾ 139 ਨੇ ਸਬੂਤ ਦਾ ਬੋਝ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਪ੍ਰੇਰਕ ਬੋਝ।

(v) ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 23][573-B-F]

2. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਪਰੋਕਤ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਗੇਤਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ, ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਚੈੱਕ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.1 ਦੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਖਾਸ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ 25,000/- ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਪੀਡਬਲਯੂ1 ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। PW1 ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਹ 1997 ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਦਰਾ ਲਾਭ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। 8 ਲੱਖ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਕੈਸ਼ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਸਬੂਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਕਰੀ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਇੱਕ 'ਬੀਜੀ' ਨੂੰ ਵਿਕਰੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ 4,50,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ 4,50,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਅਤੇ 50,000/- ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਹੋਰ ਅਦਾਇਗੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ 2012 ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੰਬਰ 119 ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਵੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। D2, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ ਸੀ। ਸਾਲ 2010-2011 ਵਿੱਚ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸਨੇ 18 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੀ। ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ 6 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੋਝ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। [ਪੈਰਾ 24][573-F-H; 574-ਏ-ਸੀ]

3. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ 6 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 02 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ 18 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ 'ਤੇ ਉਸਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇਹ ਖੋਜ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਪੈਸੇ ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ, ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਵਿਗੜਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 28][575-G-H; 576-ਏ-ਬੀ]

4. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਾਰੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਖੋਜ ਗਲਤ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਿਗੜਦੇ ਹਨ, ਅਸਥਾਈ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਸਥਿਰ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 29][576-E-F]

ਕਾਲੀ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (1973) 2 SCC 808:[1974] 1 SCR 722; ਭਾਰਤ ਬੈਰਲ ਐਂਡ ਡਰੱਮ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਬਨਾਮ ਅਮੀਨ ਚੰਦ ਪਿਆਰੇਲਾਲ (1999) 3 SCC 35:[1999] 1 SCR 704; ਐਮ.ਐਸ. ਨਾਰਾਇਣ ਮੈਨਨ ਉਰਫ ਮਨੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ

ਅਤੇ ਹੋਰ (2006) 6 SCC 39:[2006] 3 Suppl. SCR 124; ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਨਾਰਦਨ ਭੱਟ ਬਨਾਮ ਦੱਤਾਤਰਾਯ ਜੀ. ਹੇਗੜੇ (2008) 4 SCC 54:[2008] 1 SCR 605; ਕੁਮਾਰ ਐਕਸਪੋਰਟਸ ਬਨਾਮ. ਸ਼ਰਮਾ ਕਾਰਪੇਟਸ (2009) 2 SCC 513:[2008] 17 SCR 572; ਰੰਗੱਪਾ ਬਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ (2010) 11 SCC 441:[2010] 6 SCR 507 - 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ।

ਕਿਸ਼ਨ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਸ਼ੰਕਰਗੌੜਾ (2018) 8 SCC 165:[2018] 5 SCR 69; ਗਾਮਿਨੀ ਬਾਲਾ ਕੋਟੇਸ਼ਵਰ ਰਾਓ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਸਕੱਤਰ ਦੁਆਰਾ, (2009) 10 SCC 636:[2009] 14 SCR 1 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ

[2018] 5 SCR 69 ਪੈਰਾ 4 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ

[1974] 1 SCR 722 ਪੈਰਾ 10 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ

[1999] 1 SCR 704 ਪੈਰਾ 11 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ

[2006] 3 ਸਪਲ. SCR 124 ਪੈਰਾ 12 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ

[2008] 1 SCR 605 ਪੈਰਾ 15 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ

[2008] 17 SCR 572 ਪੈਰਾ 17 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ

[2010] 6 SCR 507 ਪੈਰਾ 18 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ

[2018] 5 SCR 69 ਪੈਰਾ 21 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ

[2009] 14 SCR 1 ਪੈਰਾ 29 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ

ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2019 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 636

2015 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 200042 ਵਿੱਚ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਕਲਬੁਰਗੀ ਬੈਂਚ ਦੇ 04.07.2018 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਐਸ.ਐਨ. ਭੱਟ, ਪ੍ਰਿਯਾਂਕ ਜੈਨ, ਡੀ.ਪੀ. ਚਤੁਰਵੇਦੀ, ਤਰੁਣ ਠਾਕੁਰ, ਐਡਵ. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਐਨ.ਆਰ.ਸ਼ਰਮਾ, ਨਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਐਡਵੋਕੇਟ. ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ.

ਵੱਲੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ

ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ, ਜੇ.

1. ਇਹ ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮਿਤੀ 04.07.2018 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881 ਅਤੇ 8,00,000/- ਰੁਪਏ ਦੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਸਾਧਾਰਨ ਕੈਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

2. ਅਪੀਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਸ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਤੱਥ ਹਨ:-

2.1 ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮਿਤੀ 12.03.2012 ਨੂੰ ਇੱਕ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ 6,00,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਲਈ ਮਿਤੀ 27.02.2012 ਦੇ ਚੈੱਕ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ, 25.04.2012 ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881 ਦੀ ਧਾਰਾ 138 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਐਕਟ, 1881) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਸੀ।

2.2 ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਇਲਜ਼ਾਮ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ 6,00,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈਂਡ ਲੋਨ ਦੇਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 27.02.2012 ਨੂੰ 6,00,000/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ 27.02.2012 ਨੂੰ 6,00,000/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਇੱਕ ਚੈੱਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਨੂੰ 01.03.2012 ਨੂੰ "ਫੰਡ ਨਾਕਾਫ਼ੀ" ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਨਾਲ ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

2.3 ਮਿਤੀ 12.03.2012 ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੋ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ 13.03.2012 ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਸੀ। PW1 ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਮੁਖੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ 27.02.2012 ਨੂੰ ਅਸਲ ਚੈੱਕ, ਅਸਲ ਚੈੱਕ ਰਿਟਰਨ ਮੀਮੋ ਮਿਤੀ 01.03.2012, 12.03.2012 ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਦਫ਼ਤਰੀ ਕਾਪੀ, 12.03.2012 ਦੀ ਡਾਕ ਰਸੀਦ, ਡਾਕ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਰਸੀਦ ਪੱਤਰ ਮਿਤੀ 27.02.2012 ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ 16.04.2012 ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਡਾਕਘਰ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਮਿਤੀ 11.04.2012। ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ Ex.D1 ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ - O.S. ਵਿੱਚ ਮੁਦਈ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਾਪੀ। 2011 ਦਾ ਨੰਬਰ 148, Ex.D2- 2012 ਦੇ CC ਨੰਬਰ 2298 ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੰ.119/2012 ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਾਪੀ ਅਤੇ Ext.D3 ਵਿੱਚ, ਰਜਿਸਟਰਡ ਵਿਕਰੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਾਪੀ।

2.4 ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੋ ਸਵਾਲ ਬਣਾਏ:

1. ਕੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਸਾਰੇ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ 27-02-2012 ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੈੱਕ ਨੰਬਰ 839374, ਰੁਪਏ ਦਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। 6,00,000/- ਪ੍ਰਗਤੀ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਬੈਂਕ, ਨਿਜਲਿੰਗੱਪਾ ਕਲੋਨੀ ਬ੍ਰਾਂਚ, ਰਾਏਚੂਰ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨੂੰ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ 'ਫੰਡ ਨਾਕਾਫ਼ੀ' ਲਈ ਬੇਇੱਜ਼ਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਚੈੱਕ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਅਧੀਨ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ?
2. ਕੀ ਹੁਕਮ?

2.5 ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦੋਸ਼ੀ ਅਜਿਹਾ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। 20.02.2015 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਅਧੀਨ ਜੁਰਮ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 378(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਦੋਸ਼ੀ ਇਸ ਅਪੀਲ 'ਚ ਆਇਆ ਹੈ।

3. ਸ਼੍ਰੀ ਐਸ.ਐਨ. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਭੱਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਬਚਾਅ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ, ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਉਲਟ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਓਨਾ ਭਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ 'ਤੇ ਜੁਰਮ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ

ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ, ਕਰਨਾਟਕ ਸਟੇਟ ਰੋਡ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, 1977 ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ 1977 ਵਿੱਚ ਨਕਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। 8,00,000/-, ਦੀ ਕੋਈ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਧਾਰਾ 138 ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। 4,50,000/- ਇੱਕ ਵਿਕਰੀ ਸਮਝੌਤੇ ਲਈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਵਿਕਰੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਗਵਾਹ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੂੰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। 15 ਲੱਖ ਵਿਚਾਰੇ। ਬੋਝ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ।

4. ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਸਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਠਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ। ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਕੋਲ ਆਮਦਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ *ਕਿਸ਼ਨ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਸ਼ੰਕਰਗੌੜਾ*, (2018) 8 SCC 165.

5. ਅਸੀਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਘੋਖ ਕੀਤੀ ਹੈ।

6. ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ, 27.02.2012 ਦਾ ਚੈੱਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਨਕਦੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 01.03.2012 ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਕਿਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤੇ। ਇਮਤਿਹਾਨ-ਇਨ-ਚੀਫ਼ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ। 6,00,000/- ਹੈਂਡ ਲੋਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਕਾਉਣ ਲਈ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ 27.02.2012 ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੈੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਨਾ ਤਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ

ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਆਪਣੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ 10,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਸੀ। 6,00,000/- ਨਵੰਬਰ 2011 ਵਿੱਚ। ਆਪਣੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਬਲਾਨਾ ਗੌੜਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਸਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ 18% ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਵਿਆਜ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਅਦਾ ਨੋਟ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਇੱਕ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ 2012 ਦੇ ਸੀ.ਸੀ. ਨੰਬਰ 2298 ਵਾਲੇ ਸਿੱਧੇਸ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟਸ ਐਕਟ, 1881 ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਫੌਜਦਾਰੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਕਿ ਕੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ 2012 ਵਿੱਚ ਰੁਪਏ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ 25,000/- ਰੁਪਏ, ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਰੁਪਏ ਉਧਾਰ ਲਏ ਸਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਤੋਂ 25,000/-। ਆਪਣੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਮੈਸਰਜ਼ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਲੀਜ਼ਹੋਲਡ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮੀ ਨਰਸਿਮਹਾ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਜਦੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਕੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਰੁਪਏ ਲਏ ਸਨ। ਉਕਤ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਤੋਂ 15 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੇ ਅਣਜਾਣਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਇੱਕ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਚੈੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 25,000/-। ਆਪਣੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਹੋਰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਰੁਪਏ ਨਹੀਂ ਸਨ। 6,00,000/- ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਹੱਥ 'ਤੇ।

7. ਹੁਣ, ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਕਥਿਤ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ: ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ, Ex.D2 ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸ਼੍ਰੀ ਸਿੱਧੇਸ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਾਪੀ ਹੈ। ਐਕਟ, 1881 ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸ਼੍ਰੀ ਸਿੱਧੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕ ਦੀ ਮਿਤੀ ਵੀ 27.02.2012 ਸੀ। Ex.D3 ਮਿਤੀ 07.01.2010 ਨੂੰ ਵਿਕਰੀ ਦਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਰੁ. 4,50,000/- ਬਲਾਨਾ ਗੌੜਾ ਨੂੰ ਵਿਕਰੀ ਵਿਚਾਰ ਲਈ। ਦੋਸ਼ੀ

ਦੁਆਰਾ ਲੀਜ਼ਹੋਲਡ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਸਰਜ਼ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਿੱਚ। ਸ਼੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮੀ ਨਰਸਿਮਹਾ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਗਵਾਹ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਡੀਡ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਨਿਆ। ਜਿਰਹਾ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਕੇਸ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਲੀਜ਼ਹੋਲਡ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਉਸ ਨੇ ਰੁ. 15 ਲੱਖ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 17 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ:

“17. ਤਤਕਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਾਮਲ ਚੈੱਕ ਦੀ ਰਕਮ ਰੁਪਏ ਹੈ। 6,00,000/-, ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਇੱਕ ਰਿਟਾਇਰਡ ਬੱਸ ਕੰਡਕਟਰ ਹੈ ਜੋ 1997 ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਮੁਦਰਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। 8,00,000/-, ਜੋ ਉਸਦੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਕਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰੋਤ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਕਿਹੜੀ ਕਮਾਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਰਕਮ ਨੂੰ ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਰਕਮ ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ 6,00,000/- ਰੁਪਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। 15,00,000/- ਉਸ ਦੇ ਲੀਜ਼ਹੋਲਡ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਸਰਜ਼ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਕੇ। ਸ਼੍ਰੀ ਲਕਸ਼ਮੀ ਨਰਸਿਮਹਾ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼, ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-1 ਨੇ ਇਸ ਸੌਦੇ ਦੇ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੈੱਕ Ex.P-1 ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਗਵਾਹ ਦੇ ਬਕਸੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਸ਼ੱਕੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ 100000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਨੂੰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ 6,00,000/-। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਪੁਆਇੰਟ ਨੰਬਰ 1 ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

8. ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਾਨੂੰ ਹੁਣ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਤਹਿਤ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖਾਂਗੇ, ਜਿੱਥੇ ਇਹਨਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਐਕਟ, 1881 ਦੇ ਅਧਿਆਇ XIII ਵਿੱਚ "ਸਬੂਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਯਮ" ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 118 ਸਮਝੌਤਾਯੋਗ ਯੰਤਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 118 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

“118. ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਯੋਗ ਯੰਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਧਾਰਨਾਵਾਂ - ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ:- (ਏ) ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ - ਕਿ ਹਰ ਗੱਲਬਾਤ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਹਰ ਅਜਿਹਾ ਸਾਧਨ, ਜਦੋਂ ਇਸਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ , ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ, ਜਾਂ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕੀਤੀ ਗਈ; (ਬੀ) ਅੱਜ ਤੱਕ - ਇਹ ਕਿ ਇੱਕ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲਾ ਹਰ ਸਮਝੌਤਾ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਅਜਿਹੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ;

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX"

9. ਅਗਲੀ ਵਿਵਸਥਾ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸੈਕਸ਼ਨ 139 ਹੈ, ਜੋ ਧਾਰਕ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਨੁਮਾਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 139 ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

“139. ਧਾਰਕ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨਾ।-ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿ ਇੱਕ ਚੈਕ ਧਾਰਕ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਡਿਸਚਾਰਜ ਲਈ ਧਾਰਾ 138 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਚੈਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ।"

10. ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ, ਚੈੱਕ ਦਾ ਧਾਰਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਅਤੇ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਇਨਕਾਰ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਚੈੱਕ ਕਿਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਧਾਰਾ 139 ਅਧੀਨ ਧਾਰਨਾ ਇੱਕ ਖੰਡਨਯੋਗ ਧਾਰਨਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 118 ਅਤੇ 139 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਬੋਝ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਆਈ *ਕਾਲੀ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ*, (1973) 2 SCC 808, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ

"23. ..... ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ 'ਤੇ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਬੋਝ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੋਝ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮੇ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਤੱਥ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਲਈ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਫਿਰ ਦੋਸ਼ੀ ਲਈ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਉੱਤੇ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇਸਤਗਾਸਾ ਧਿਰ ਉੱਤੇ ਓਨੀ ਭਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜੇਕਰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਕੁਝ ਸਮੱਗਰੀ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਾਜਬ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੱਚ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੋਸ਼ੀ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

11. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ *ਭਾਰਤ ਬੈਰਲ ਐਂਡ ਡਰੱਮ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ ਕੰਪਨੀ v. ਅਮੀਨ ਚੰਦ ਪਿਆਰੇਲਾਲ,* (1999) 3 SCC 35, ਕੋਲ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118(a) 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪ੍ਰੋਮਿਸਰੀ ਨੋਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਧਾਰਾ 118 (ਏ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 12 ਵਿੱਚ, ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

“12. ਉਪਰੋਕਤ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜੋ ਉਭਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਵਾਅਦਾ ਨੋਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਧਾਰਾ 118(ਏ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੂੰ ਉਠਾ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਅਸੰਭਵ ਜਾਂ ਸ਼ੱਕੀ ਸੀ ਜਾਂ ਇਹ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਦਈ ਨੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੁਦਈ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਤੱਥ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੋਵੇਗਾ। . ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ 'ਤੇ, ਮੁਦਈ ਨੇਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟ੍ਰੂਮੈਂਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਹਤ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਤੋਂ ਅਯੋਗ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਿੱਧੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਵਿੱਚ, ਮੁਦਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਦਈ ਦੇ ਸਬੂਤ ਸਮੇਤ, ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 118(ਏ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਮਾਨ ਦੇ ਲਾਭ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਦਾਲਤ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਹੋਂਦ

ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੇ ਨੰਗੇ ਇਨਕਾਰ ਜ਼ਾਹਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਸਬੂਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੁਦਈ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਭਾਵਤ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਬਚਾਓ ਪੱਖ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਇੰਨੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ, ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ , ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ।

12. ਜਸਟਿਸ ਐਸ.ਬੀ. ਸਿਨਹਾ ਇਨ *ਐਮ.ਐਸ. ਨਾਰਾਇਣ ਮੈਨਨ ਉਰਫ ਮਨੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ,* (2006) 6 SCC 39, ਐਕਟ, 1881 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 118(a), 138, ਅਤੇ 139 ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 118(a) ਅਤੇ 139 ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਖੰਡਨਯੋਗ ਹਨ। ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, "ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ" ਅਤੇ "ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 28 ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"28. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ 'ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ,' 'ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ,' ਅਤੇ 'ਨਿਰਣਾਇਕ ਸਬੂਤ' ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ *ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਮੋਦ ਗੁਪਤਾ,* (2005) 12 SCC 1, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ: (SCC pp. 30-31, ਪੈਰਾ 52)

“ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਲੈਂਡ ਰੈਵੇਨਿਊ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 42 ਵਿੱਚ ਦੋ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ‘ਸ਼ਹਿਲ ਬੀ ਪਰਜ਼ਿਊਮਡ’ ਅਤੇ ‘ਪ੍ਰੀਜ਼ਿਊਮਡ’ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਖੰਡਨ ਦੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਢੰਗ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਖਾਣਾਂ ਅਤੇ ਖਣਿਜਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭੂਮੀ ਮਾਲਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ 'ਸ਼ੱਲ ਪਰਿਜ਼ਿਊਮ' ਸ਼ਬਦ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਵਿੱਚ 'ਪ੍ਰੈਜ਼ਿਊਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ' ਅਤੇ 'ਸ਼ਾਲ ਪਰਿਜ਼ਿਊਮ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ

ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਤੱਥ ਨੂੰ ਮੰਨੇਗੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਕਤ ਉਪਬੰਧ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਮੀਕਰਨ 'ਅਨੁਮਾਨਤ ਹੋਵੇਗਾ' ਨੂੰ 'ਨਿਰਣਾਇਕ ਸਬੂਤ' ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

13. ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਮੀਕਰਨ "ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ" ਨੂੰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਸਬੂਤ ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਦੇ ਤਹਿਤ "ਸਾਬਤ" ਅਤੇ "ਅਸਬੂਤ" ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 30 ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"30. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118 (ਏ) ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ 'ਸਾਬਤ' ਜਾਂ 'ਅਸਬੂਤ' ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਝੌਤਾ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਮੰਨੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਸੰਭਾਵਿਤ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਆਦਮੀ ਨੂੰ, ਖਾਸ ਕੇਸ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ, ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਹੈ. ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਜੋੜੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

14. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰੇ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਜੋ ਸਬੂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਬੂਤ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ, ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 32 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"32. ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਹੈ। ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

15. ਵਿੱਚ *ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਨਾਰਦਨ ਭੱਟ ਵਿ. ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਯ ਜੀ. ਹੇਗੜੇ*, (2008) 4 SCC 54, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ, ਇੱਕ ਕਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪਾਏ ਗਏ ਸਬੂਤ ਦੇ ਬੋਝ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਬੋਝ ਉਤਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 32 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"32. ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ, ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਪਾਏ ਗਏ ਸਬੂਤ ਦੇ ਬੋਝ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਂਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਬੋਝ ਉਤਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੱਕ ਹੈ। ਅਪਰਾਧਿਕ ਕੇਸ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

16. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੁੜ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ "ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ" ਹੈ। ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 34 ਵਿੱਚ, ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"34. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ 'ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ' ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

17. ਵਿੱਚ *ਕੁਮਾਰ ਐਕਸਪੋਰਟਸ ਬਨਾਮ ਸ਼ਰਮਾ ਕਾਰਪੋਰੇਟਸ*, (2009) 2 SCC 513, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੋਝ ਕਦੋਂ ਛੱਡਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਨ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬੋਝ ਕਦੋਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪੈਰੇ ਨੰਬਰ 18 ਤੋਂ 20 ਵਿੱਚ, ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

“18. ਐਵੀਡੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118 ਅਤੇ 139 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿਚ 'ਸਾਬਤ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118 ਅਤੇ 139 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ, ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾਉਣੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਹਰ ਸਮਝੌਤਾਯੋਗ ਸਾਧਨ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟ੍ਰੂਮੈਂਟ ਦਾ ਅਮਲ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੋਝ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੰਤਰ, ਇੱਕ ਨੋਟ ਕਹੋ, ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 118 ਅਤੇ 139 ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਬੋਝ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ, ਮੌਜੂਦ ਰਹਿਣਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਦੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਯਾਨੀ, ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਲਈ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਸਿਰਫ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਲਈ ਇੱਕ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਕੇਸ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਇਹ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

19. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 118 ਵਿੱਚ "ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ" ਵਾਕਾਂਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਵਿੱਚ "ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, "ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ" ਅਤੇ "ਸ਼ੱਲ" ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ। ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਨੁਮਾਨ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਠਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਧਿਰ ਨੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਲ ਤੱਥ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਨੁਮਾਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

20. ..... ਦੋਸ਼ੀ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਛੁਡਾਉਣ

ਲਈ ਕੋਈ ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਜ਼ਾਹਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਬੂਤ ਦੇ ਬੋਝ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਇੰਨੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ, ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਦੀ, ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੋ ਕਿ ਉਹ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸਨ ....."

21. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਆਈ *ਰੰਗੱਪਾ ਵਿ. ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਹਨ*, (2010) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 441, ਧਾਰਾ 138 ਅਤੇ 139 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਧਾਰਾ 138 ਦੇ ਤਹਿਤ ਚੈੱਕ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਨੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਮੰਨ ਲਏ ਸਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਦੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਖੰਡਨਯੋਗ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਬਚਾਅ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 13 ਵਿੱਚ, ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"13. ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੌਰਾਨ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਕਲੀ ਚੈਕ (ਨੰਬਰ 0886322 ਮਿਤੀ 8-2-2001) ਉੱਤੇ ਦਸਤਖਤ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ

ਦੇਣਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਖੰਡਨਯੋਗ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਬਚਾਅ ਸੰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।"

19. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਦੁਆਰਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ' ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਇੱਕ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਖੰਡਨਯੋਗ ਅਨੁਮਾਨ. ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 26 ਵਿੱਚ, ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

20. ਇਹਨਾਂ ਅੰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਜਵਾਬਦੇਹ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਦੁਆਰਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਜਨਾਰਦਨ ਭੱਟ, (2008) 4 SCC 54 ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਨਿਰੀਖਣ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਖਾਸ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਇੱਕ ਖੰਡਨਯੋਗ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਲਈ ਇੱਕ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਹੈ।

21. ਅੱਗੇ ਵਿਸਤਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਇੱਕ ਰਿਵਰਸ ਓਨਸ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ ਦੇ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ-ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਉਲਟ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ-ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਡਿਸਚਾਰਜ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸਬੂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਬੇਲੋੜਾ ਉੱਚ ਮਿਆਰ। ਪੈਰੇ 27 ਅਤੇ 28 ਵਿੱਚ, ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ:

"27. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਇੱਕ ਉਲਟ ਆਨਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸਮਝੌਤਾ ਯੋਗ ਯੰਤਰਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਚੈੱਕਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ

ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਪਰਾਧਿਕ ਉਪਾਅ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਅਧੀਨ ਖੰਡਨਯੋਗ ਧਾਰਨਾ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਉਪਕਰਣ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 138 ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਪਰਾਧ ਵਜੋਂ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਚੈੱਕ ਦਾ ਬਾਊਂਸ ਹੋਣਾ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿਵਲ ਗਲਤ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਪਾਰਕ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। . ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ ਦੇ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਰਿਵਰਸ ਔਨਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਚਾਓ-ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਸਬੂਤ ਦੇ ਇੱਕ ਬੇਲੋੜੇ ਉੱਚ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

28. ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਜਾਇਜ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਉਲਟਾ ਆਨਸ ਕਲਾਜ਼ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਬੋਝ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਰਕ ਬੋਝ। ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਇੱਕ ਨਿਪਟਾਰਾ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਤਹਿਤ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ "ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ" ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਦੋਸ਼ੀ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੋਸ਼ੀ ਅਜਿਹਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਸਬੂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

29. ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਸ਼ਨ ਰਾਓ ਬਨਾਮ ਸ਼ੰਕਰਗੌੜਾ, (2018) 8 SCC 165 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ। ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। . ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਬਚਾਅ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਚੈੱਕ ਚੋਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਕਤ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫ਼ 21 ਤੋਂ 23 ਵਿੱਚ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"21. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਚੈੱਕ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਠਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ. ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗਵਾਹੀ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਲਿਆ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਚੈੱਕ ਚੋਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਕਤ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਉਲਟ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

22. ਰੰਗੱਪਾ ਬਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਮੋਹਨ (2010) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 441 ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਫੈਸਲਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ 1881 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਦੋਸ਼ੀ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਅਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੈਰੇ 26 ਅਤੇ 27 ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

"26. ਇਹਨਾਂ ਅੰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਜਵਾਬਦੇਹ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਦੁਆਰਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਨਾਰਦਨ ਭੱਟ ਵਿੱਚ ਅਖੌਤੀ ਨਿਰੀਖਣ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਸ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਖਾਸ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ, ਬੇਸ਼ੱਕ, ਇੱਕ ਖੰਡਨਯੋਗ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਲਈ ਇੱਕ ਬਚਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਹੈ।

27. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਇੱਕ ਉਲਟ ਆਨਸ ਕਲਾਜ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸਮਝੌਤਾ ਯੋਗ ਯੰਤਰਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਧਾਨਿਕ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 138 ਚੈੱਕਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਪਰਾਧਿਕ ਉਪਾਅ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਅਧੀਨ ਖੰਡਨਯੋਗ ਧਾਰਨਾ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਇੱਕ ਉਪਕਰਣ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 138 ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਪਰਾਧ ਵਜੋਂ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਚੈੱਕ ਦਾ ਬਾਊਂਸ ਹੋਣਾ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿਵਲ ਗਲਤ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਪਾਰਕ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। . ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ ਦੇ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਰਿਵਰਸ ਓਨਸ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਸਬੂਤ ਦੇ ਇੱਕ ਬੇਲੋੜੇ ਉੱਚ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

28. ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਸੀ. ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇਠਲੀਆਂ ਦੋ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕ ਨੂੰ ਚੋਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ। ਪੀਡਬਲਯੂ 1 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਤਹਿਤ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਖੁਦ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

29. ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਕੇਸ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਸਿਰਫ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਇਹ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੈੱਕ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਉਲਟ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਕਿ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਸੀ।

30. ਧਾਰਾ 118(ਏ) ਅਤੇ 139 'ਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗਿਣਨ ਵਾਲੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:

(i) ਇੱਕ ਵਾਰ ਚੈਕ ਦੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 139 ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਕਿਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਸੀ।

(ii) ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਨਾ ਇੱਕ ਖੰਡਨਯੋਗ ਧਾਰਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਲਈ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਦੋਸ਼ੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਹੈ।

(iii) ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ, ਦੋਸ਼ੀ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸਮੱਗਰੀ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(iv) ਦੋਸ਼ੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿਚ ਗਵਾਹ ਦੇ ਬਕਸੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਸੈਕਸ਼ਨ 139 ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਬੋਝ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਰਕ ਬੋਝ।

(v) ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਗਵਾਹੀ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

24. ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ, ਧਾਰਾ 139 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਚੈੱਕ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.1 ਦੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਖਾਸ ਸਵਾਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੈੱਕ 10000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ 25,000/- ਰੁਪਏ ਲੈ ਲਏ, PW1 ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। PW1 ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਹ 1997 ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਉਸਨੂੰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਦਰਾ ਲਾਭ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। 8 ਲੱਖ, ਜੋ ਕਿ

ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਕੈਸ਼ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਕਰੀ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਉਸਨੇ 2000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। 4,50,000/- ਬਲਾਨਾ ਗੌੜਾ ਨੂੰ ਵਿਕਰੀ ਵਿਚਾਰ ਲਈ। ਰੁਪਏ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ 4,50,000/- ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਹੋਰ ਅਦਾਇਗੀ। 50,000/- ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ 2012 ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੰਬਰ 119 ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਕਾਪੀ ਵੀ ਸਾਬਕਾ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। D2, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਝ ਸੀ। ਸਾਲ 2010-2011 ਵਿੱਚ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕੇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸਨੇ 2000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। 18 ਲੱਖ ਉਸਦੀ ਜਿਰ੍ਹਾ ਦੌਰਾਨ, ਜਦੋਂ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੁ. ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ 6 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੋਝ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ।

25. ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ, O.S. ਵਿਚ ਮੁਦਈ ਦੀ ਕਾਪੀ। 2011 ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਲਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਨੰਬਰ 148. ਦਸੰਬਰ, 2009 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਲਾਨਾ ਗੌੜਾ ਨੂੰ 7 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਸਬੂਤ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਕਿ ਦਸੰਬਰ, 2009 ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਵਿਕਰੀ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿੱਚ 7 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ, 2010 ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ 4,50,000/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੀ। - ਵਿਕਰੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਉਸਨੇ 50,000/- ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਲਈ 2012 ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ, 2011 ਵਿੱਚ 6 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੋਰ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, 2009 ਤੋਂ ਨਵੰਬਰ, 2011 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ, ਰਕਮ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ 18 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਪਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਟੇਟ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। 1997 ਅਤੇ ਕੁੱਲ

ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਲਾਭ, ਜੋ ਨਕਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਸਿਰਫ 8 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਨ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਪੈਨਸ਼ਨ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 16 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ:-

“16. ਹਾਲਾਂਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਪੈਨਸ਼ਨ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇਹ ਖੋਜ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬੋਝ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਲਟ ਹੈ।

26. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਜਿਸ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ 6 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਰਹਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਉਸਨੇ ਨਵੰਬਰ, 2011 ਦੀ ਮਿਤੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਧਾਰਾ 118(ਬੀ) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇੱਕ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਹਰ ਨੈਗੋਸ਼ੀਏਬਲ ਇੰਸਟ੍ਰੂਮੈਂਟ ਅਜਿਹੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੈੱਕ ਮਿਤੀ 27.02.2012 ਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਨਵੰਬਰ, 2011 ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 27.02.2012 ਨੂੰ ਪੋਸਟ-ਡੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 27.02.2012 ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੈੱਕ ਦੇਣਾ, ਜੋ ਕਿ 01.03.2012 ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਕੇਸ ਨਾਲ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾ ਪੈਰਾ 1, ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:-

“1. ਮੁਲਜ਼ਮ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਦੋਸਤ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ 6,00,000/- (ਛੇ ਲੱਖ ਰੁਪਏ) ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈਂਡ ਲੋਨ ਦੇਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਦੋਸਤੀ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਵਿੱਤੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ

ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈਂਡ ਲੋਨ ਦੇਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੇ 6,00,000/- (ਛੇ ਲੱਖ ਰੁਪਏ) ਮਿਤੀ 27.02.2012 ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਉਸਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ 'ਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਉਗਰਾਹੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ 'ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ 01-03-2012 ਨੂੰ "ਫੰਡ ਨਾਕਾਫ਼ੀ" ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਚੈੱਕ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

27. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿਚ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰਜ਼ਾ ਕਿਸ ਦਿਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿਚ ਕੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਚੈੱਕ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੋਟਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਚੈੱਕ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

28. ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ 6 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 02 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦੁਆਰਾ 18 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇਹ ਖੋਜ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਪੈਸੇ ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ, ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਕਿਵੇਂ ਵਿਗੜਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਗਾਮਿਨੀ ਬਾਲਾ ਕੋਟੇਸ਼ਵਰ ਰਾਓ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਵਿਚਲੇ "ਵਿਗੜੇ" ਸ਼ਬਦ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਸੀ। ਸਕੱਤਰ, (2009) 10 SCC 636 ਰਾਹੀਂ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਹੇਠਲੀ

ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੱਢੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦੀ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕੇਵਲ ਸਬੂਤ ਦੇ ਭਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ। ਪੈਰਾ ਨੰਬਰ 14 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:-

“14. ਅਸੀਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਰਾਓ ਦੁਆਰਾ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਬਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਅਤੇ ਅਸਧਾਰਨ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਲਝ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੱਢੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦੀ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਰਫ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਉਲਟ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ "ਵਿਗੜਿਆ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ "ਸਬੂਤ ਦੇ ਭਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ" ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜੋ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਲਟ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਸੀ।

29. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਜਿਸਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਾਰੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਖੋਜ ਗਲਤ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਇੱਕ ਸੰਭਾਵੀ ਬਚਾਅ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਿਗੜਦੇ ਹਨ, ਅਸਥਾਈ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਸਥਿਰ ਹੈ।

30. ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੰਕਿਤ ਗਿਆਨ

ਅਪੀਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Tarun Mehra

Advocate